

Eva Týrová: **Česko-slovenské lexikální shody a difference z hlediska postavení
ve spisovném jazyce a v nářečích**

Školiteľský posudok magisterskej diplomovej práce

Vo svojej diplomovej práci sa Eva Týrová zamerala na originálnu tému vnútrojazykovej a medzijazykovej konfrontácie slovenskej a českej lexiky. Daná problematika, ktorej dosiaľ nebola venovaná odborná pozornosť, vhodne zapadá do profilu pražskej slovakistiky. Autorka ponúka nový pohľad do porovnávacích výskumov slovnej zásoby aj nové poznatky, pri ktorých získavaní využila diela českej a slovenskej lingvogeografickej kartografie a lexikografický opis lexiky v oboch jazykoch. Práca prináša porovnanie vybranej slovnej zásoby v slovenských a českých (moravských) nárečiach a v spisovných jazykoch z hľadiska zhôd a rozdielov ich statusu v diasystémoch národných jazykov. Téma, ako autorka uvádza, je závažná nielen z hľadiska rozvoja poznania v rámci vednej disciplíny, ale má aj presah do oblasti aktuálnej problematiky medzijazykovej česko-slovenskej komunikácie – kodifikácia diferenčných lexém, opretých o lexikálne difference v slovenských a českých nárečiach, môže mať negatívny dosah na vzájomné porozumenie, no na druhej strane existencia lexém, ktoré síce nepatria do spisovnej slovnej zásoby jedného alebo druhého z jazykov, ale majú miesto v národných jazykoch ako celku (sú nositeľom jazyka známe z nárečí), môže zase pomáhať medzijazykovému porozumeniu.

V diplomovej práci Eva Týrová podáva obraz vybratého súboru lexém, ktoré sa vyskytujú v moravsko-slovenskom pohraničnom páse, ich vzťah k nárečovým heteronymám v jednom a druhom jazyku, ako aj postavenie (a jeho vývin) v spisovnom jazyku. Treba tu oceniť už samo sústredenie sa na lexiku pohraničného pásu, keďže v doterajších prácach sa pozornosť venovala prevažne fonologickým a morfológickým zhodám a rozdielom. Porovnanie so statusom v spisovných jazykoch (s ktorým sa spája ich väčšia či menšia rozšírenosť v bežnej komunikácii – v práci však podrobnejšie nesledovaná) vnáša do porovnávacieho pohľadu ďalšiu dimenziu.

Spracovanie problematiky predkladá autorka na 108 stranách v štyroch kapitolách s úvodom, záverom a súpisom použitej literatúry.

Práca má prehľadnú a logickú štruktúru – v jednotlivých kapitolách podáva v postupnosti charakteristiku využiteľnosti a vlastného využitia atlasových a slovníkových diel, ako aj ďalšej relevantnej literatúry (spolu s náčrtom vývinu slovenského jazyka so zreteľom na sledovanú tému), prehľad vývinu názorov na vzťah češtiny a slovenčiny a hranice nárečí, so špeciálnym sústredením na východomoravské a záhorské nárečia, aby sa

napokon na skoro 60 stranách venovala konkrétnemu lexikálnemu materiálu, ktorý získala predovšetkým z kartografických, ale aj iných sekundárnych zdrojov.

Z úvodných partií oceňujem súhrnné spracovanie (obraz „peripetií“) vývinu (predovšetkým českých) lingvistických názorov na moravsko-slovenské jazykové pomedzie, zmien v nazeraní na východomoravské (moravkoslovenské) nárečia od ich chápania ako nárečí slovenských (podmieneného koncepciou jednotného československého jazyka ako nárečového kontinua, tak F. Pastrnek, V. Vážný, F. Trávníček a iní,) po zdôvodnenie a zdôraznenie dnes všeobecne prijímanej príslušnosti moravskej slovenčiny k českému národnému jazyku (J. Bělič, J. Chloupek, A. Studnička a iní). Sleduje sa pritom aj terminologický posun od termínu moravkoslovenské nárečia k termínu východomoravské nárečia. Za spektrom názorov v ich vývinovej dynamike možno vidieť reálnu (rozdielne interpretovanú) blízkosť nárečí a prestupnosť hraníc – aj pokiaľ ide o lexiku. Do úvodných kapitol začlenila autorka ešte špecifickú problematiku lexikálnych karpatizmov, pričom, tak ako potom aj pri ďalšej lexike, sleduje jednak výskyt, jednak status jednotlivých lexém v slovenčine a v češtine a získaný obraz podáva v prehľadnej tabuľke.

Jadro diplomovej práce predstavuje spracovanie súboru lexiky vybratej s pomocou nárečových atlasov (paralelné umiestnenie mapiek konkrétnych lexém z Atlasu slovenského jazyka a Českého jazykového atlasu, ktorým autorka názorne demonštruje prestupnosť hraníc národných jazykov, považujem za originálny prvok práce) – pozornosť sa venuje lexémam ako *gazda/hospodár; oblok/okno; áno/hej; paradajka/rajčina; chorý/nemocný, onemocnieť/ochorieť; lichva/statok/dobytok; karafiát/klinček/hrebíček; kapsa/vrecko; ľadviny/obličky; rezance/slíže; kočka/mačka; kapusta/zelí; zemiaky/erteple; bocian/bogdál; uzol/suk; hody/posviacky; stolár; schudnúť*, výberovo aj slovotvornej problematike pri zložených podvojných a potrojných predložkách (*ponad, popod, popred, poza, popri, pomezi, znad, spred, zmedzi, spod, spopred, sponad, spopod, spoza, spomedzi*) a augmentatívach (*nosisko, ušisko, ručisko a nožisko*). Lexémy autorka sleduje z hľadiska ich postavenia v diasystéme národných jazykov, pri pohľade na nárečový/spisovný status podáva obraz vývinu kodifikácií, zameriava sa na otázku nárečovej heteronymie a jej vzťah k spisovnej synonymii. Vo vzťahu k slovenčine s ohľadom na diferencie kodifikácií na západoslovenskej a stredoslovenskej báze ako aj špecifiká kodifikácie v medzivojnovom období považujem za zaujímavé začlenenie porovnania súčasnej kodifikácie so staršími kodifikačnými prístupmi (Bernolákov Slowár, medzivojnové pravidlá slovenského pravopisu).

Diplomová práca Evy Týrovej prináša nový pohľad do česko-slovenského konfrontačného výskumu a otvára viaceré výskumné otázky. Lexikálny materiál predstavený

v práci vo vnútrojazykovom a medzijazykovom porovnaní sám osebe už ponúka možnosti ďalšieho, hlbšieho opisu z rozličných aspektov, možnosť prehĺbenia lexikálno-sémantickej dimenzie aj komunikačnej dimenzie opisu so zreteľom na medzijazykové vzťahy. Spracovanie zvolenej lexiky naznačuje cesty jednak k prehĺbeniu analýzy a koncentrácii na konkrétne lexémy, jednak k rozšíreniu záberu lexiky relevantnej z hľadiska sledovanej témy.

Celkovo možno povedať, že vo svojej diplomovej práci Eva Týrová preukázala orientáciu v relevantnej odbornej literatúre, schopnosť formulovať originálnu výskumnú tému, samostatne plodne pristúpiť k jej riešeniu a písomnému spracovaniu. Práca spĺňa cieľ, ktorý si autorka stanovila, aj požiadavky na magisterskú prácu kladené. Odporúčam ju na obhajobu s (vzhl'adom na isté rezervy v spracovaní) navrhovanou známkou 2.

Praha 16. 9. 2011

doc. PhDr. Mira Nábělková, CSc.
školička